

Frank SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, Davidsfonds, Leuven; Gent, Perspectief Uitgaven, 1994, 224 blz., geïllustreerd. (Historische Reeks, Davidsfonds nr. 15).

Emmy SWERTS, *Mijn tienerjaren in oorlog en repressie*, Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1994, 174 blz.

Louis VAN ROY, *Brieven aan een kardinaal. Bijdrage tot de studie van de naoorlogse periode*, Uitgeverij Oranje Wielsbeke, 1994, 272 blz., geïllustreerd.

De repressie en de epuratie als antwoord van het verzet en van de Belgische Staat op de collaboratie van een aantal medeburgers staan voor het ogenblik in het middelpunt van de belangstelling. Tegenover de door Radio Londen verspreide oproep „Ieder zijn zwarte”, waarvan de concrete betekenis niet kan geloofwaardig worden en die voor en na september 1944 de aanleiding was van tal van ‘onregelmatigheden’ en ‘mensonterende handelingen’ bij de bestrafing van de incivieken en de beteugeling van het *incivisme* staat tegenwoordig de roep naar *amnestie*, wat men onder dit dubbelzinnige woord ook moge verstaan. Volgens de voorstellingsfolder heeft *Frank Seberechts*, auteur en mede-

werker van het ADVN, voor een „nieuwe benadering van de problematiek” gekozen, omdat hij „voor het eerst getuigen heeft aan het woord gelaten” en omdat het niet om een apologie gaat.

Die getuigen zijn alleszins hoofdzakelijk gedrukte bronnen: o.a. J. Boon, E. Claes, Th. Brouns, F. De Pillecijn, F. Van der Elst, B. Van Hoorick, I. Laplasse. De feiten worden getrechterd door de filter van de literaire bewerking weergegeven.

„Een historicus of jurist kan die gebeurtenissen (de repressie), hoe tragisch ook, zakelijk en afstandelijk bestuderen en zich daarbij op wetteksten en statistiek beroepen en eventueel een oordeel uitspreken over de wijze waarop de machthebbers zich van hun taak hebben gekweten; Verder reikt de taak van de historicus niet. Hoe verdienstelijk ook, blijft in dergelijke werken een niet onbelangrijk aspect van de gebeurtenissen onbesproken nl. hoe de repressie van binnenuit door de slachtoffers werd beleefd, hoe zij die onder de gebeurtenissen hebben geleden hierop hebben gereageerd”. Deze woorden van Prof. Max Wildiers slaan waarschijnlijk niet op deze studie, die hij toen nog niet kan gekend hebben, maar ik heb de indruk dat wie dit boek tot het eind heeft uitgelezen, van oordeel is dat de schrijver ervan al te dicht bij het genoemde (gerechtvaardigde) doel van de historicus is gebleven en dat de slachtoffers van de repressie zullen vinden dat hun lot en wedervaren evenals hun gevoelens en interpretaties al te ‘septisch’ („sereen en genuanceerd”, schrijft F. J. Verdoodt in het beknopte Woord vooraf) zijn behandeld.

Er is een kapittel over de straatrepressie en -terreur van september 1944 en mei 1945 (blz. 47-67) en nadien een belangrijk deel na blz. 96, gewijd aan de georganiseerde repressie en epuratie en haar slachtoffers (blz. 95-150). Het boek eindigt met een hoofdstuk over amnestie, waarin de schrijver zich duidelijk op de vlakte houdt en zich beperkt tot de weergave van de ‘eerste acties’ zonder dat de problematiek van het ‘juridisch-politieke probleem’ en de mogelijkheden tot oplossing uit de doeken worden gedaan.

De collaboratie, het verzet en de repressie — epuratie worden in het brede kader van de politieke en economische ontwikkeling van België en Vlaanderen, vanaf het Interbellum, behandeld. Ze krijgen zo een omkadering die het mogelijk maakt ze te plaatsen in hun nationale en internationale context: zo bijvoorbeeld het succes van de autoritaire bewegingen in Europa, waar het christelijke austro-fascisme van Dolfuss en Schuschnigg vergeten wordt, en het feit dat reeds in 1936 ook al een kwart van de kiezers zich uitsprak voor wat hier voorzichtige „niet-klasseke” partijen wordt genoemd. Er zijn nog meer vragen en opmerkingen mogelijk in verband met de geschiedenis van de collaboratie. Kan men met een gerust geweten beweren dat de Katholieke Actie een reactie was tegen de macht van de katholieke standenorganisaties, georganiseerd als ze was bij de arbeiders, de boeren, de middenstanders en de studerende? Heeft juist die Katholieke Actie niet bijgedragen tot het kweken van een autoritaire, soldateske en fanatiek-anti-communistische geest bij haar leden?:

„Generaal” Cardijn; het romantisch-middeleeuwse discours van de KSA; de opvoeding tot „onvoorwaardelijke gehoorzaamheid” aan de kerkelijke hiërarchie — de kerkelijke tucht van Magister Philips; de hetze tegen het „goddeloos communisme” van pater Morlion (wiens naam hier ontbreekt) en zijn organisatie; de goedkeuring van Mussolini en zijn oplossing voor het „Romeinse vraagstuk”; de rol van de Westvlaamse geestelijken (dixit L. Wils) voor de „rechtse evolutie” van de Vlaamse Beweging, die ze in het rechtse kamp dreef en klaar maakte voor de dienstneming in het Vlaams Legioen „voor outer en heerd”?

Mijn inziens wordt te weinig belang gehecht aan de interne oppositie van de „Dietsers” binnen het VNV, die al vlug de Duitse nederlaag voorzagen, maar ook de Duitse zege vreesden („als de Duitsers winnen, worden wij de eerste slachtoffers!”) en die uit een verkeerd begrip van „trouw” of uit een zekere drang naar heroïsme (*Vivere pericolosamente!*) de stap terug en naar een zekere vorm (van actieve) weerstand tegen de Duitsers niet konden of wilden zetten. Met een zekere naïviteit dachten ze zich in de rol van de activisten van WO I en zagen niet in dat het geallieerde begrip (gewapend) verzet aansloot bij de revolutionaire en wrede guerillatactiek. Zij werden bedot door de politiek van Laken en het zwijgen van Mechelen. Tenslotte mocht Seberechts wel met een woord gerept hebben over de dubbelzinnige rol van minister L. Delfosse, over de tegenspraak in het gedrag van minister W. Calewaert, die dikwijls de doodstraf voorstelde en zich jaren later als een fanatiek tegenstander ervan ontpopte, en over de beoordeling in de kringen van het linkse en rechtse establishment van het Berufsverbot in Duitsland, waarvan de latere linksgeïntereerde bestrijders vergaten (na 1968), dat zij er medeverantwoordelijk voor waren geweest dat het meer dan tien jaar lang in hun eigen België het leven van duizenden gebroodroofde burgers heeft bepaald.

Over de ongelijke bestraffing vertolkt de auteur de thans geldende mening. Hierbij dient erop gewezen dat de interpretatie door de slachtoffers (de repressie was anti-Vlaams en anti-katholiek) voor de mentaliteit belangrijker is dan de feiten zelf, die op grond van teksten en gedrukte bronnen niet op hun waarde kunnen geïnterpreteerd worden. Maar dat W. Calewaert gelijk had met zijn opvatting over het „sereen” karakter van de uitspraken van het militair gerecht, dat de repressie allesbehalve in de hand had en waar een paar mensen ageerden — zoals een Roland Freisler voor het Berlijnse Volkstribunal —, zal niemand nog beamen na de lectuur van dit boek dat streeft naar een evenwichtige voorstelling en beoordeling van de feiten.

Het lezen wordt niet vergemakkelijkt door het feit dat de voetnoten achteraan staan. Voor iemand die met het personeel van de collaboratie en de repressie niet goed vertrouwd is, maakt dit een voortdurend ombladeren noodzakelijk. Vele voetnoten bevatten trouwens nauwelijks informatie betreffende het collaboratiegedrag van de betreffende persoon (vergelijk J. Goossenaerts en H. (erman!) J. De Vleeschouwer, voor vele jaren gestorven in Zuid-Afrika).

De mentaliteit en de denkwereld van een diep-gelovige VNV-familie uit Limburg tijdens de oorlog en de repressietijd leert men uitstekend kennen in het boek van *Emmy Swerts*, dochter van de dichter Lambert Swerts, rechterhand van de Limburgse gowleider Theo Brouns, kabinetssecretaris van de Hasseltse gouverneur en drager van het zwarte uniform van de Zwarte Brigade. Het naïeve DMS (Dietse Meisjes Schare)-meisje maakt de oorlog door in Hasselt, waar ze het vertrek van de oostfronters, de eerste vijandigheden van leeftijdgenoten en onrechtstreeks het bloedige optreden van de partizanen beleeft, de bombardementen door de Amerikanen en de straatterreur in september 1944 meemaakt en het met haar broertjes en zusjes moet redden met de hulp van een aantal familieleden, nadat haar vader en moeder (lid van het VNVV) geïnterneerd zijn en jarenlang vastgehouden blijven. Het moeilijke herbeginnen van een „normaal” leven door moeder en dochter toont aan hoe lang en hoe diep de gevolgen van de repressie zich lieten voelen.

Het boek van *Louis Van Roy* confronteert ons direct met de feiten en de gevolgen van en meedogenloze repressie in de brieven die geïnterneerden en familieleden van geïnterneerden aan het Aartsbisdom te Mechelen richtten met noodkreten om hulp en tussenkomst voor uitstel van executie of vrijlating uit regelmatige of onregelmatige detentie. Ze schilderen het lijden en de zorgen, de fysische en morele gevolgen van de gevangenschap en de veroordelingen voor de zwarten en hun familieleden. Ze documenteren tevens welke onrechtvaardigheden en onredelijkheden de repressie heeft veroorzaakt in Vlaanderen en Wallonië. Ik weet dat beroepshistorici hun neus ophalen voor dit documentatiemateriaal en zijn verwerking, omdat het zogenaamd „onkritisch” werd behandeld en door zijn anonimiteit geen controle mogelijk maakt. In veel gevallen zal de schrijver wel overdreven hebben of maar een deel van de waarheid over zijn „schuld” hebben losgelaten, maar ook als dat waar zou zijn, dan nog maken de hier vertelde feiten een diepe indruk. Op die brieven zijn praktisch geen antwoorden bewaard (het „zwijgen” van Mechelen!). De schrijver zoekt hiervoor een antwoord in het belgicisme en het conservatisme van de Rooms-Katholieke Kerk van België en haar verbondenheid met de dynastie, die door Mgr. Van Roey door dik en dun verdedigd werd binnen de kerk, hetgeen mee bepaald werd door diens karakteriële ingesteldheid.

De uitspraken van de auteur zijn tamelijk assertief en agressief. Het boek bevat op het einde een bijdrage van abt *E. Dekkers* die volgens mij een plausible (hypothetische) verklaring voorstelt: de Kardinaal die zelf boter op zijn hoofd had, zou zich teruggetrokken hebben in een stoer stilzwijgen (niet-schrijven: „scripta manent”) om kritiek en aanvallen op zijn persoon en beleid en op de Kerk van België te verhinderen, en het werk hebben laten opknappen door zijn medewerker en intimus kanunnik Leclef, die een heel ander karakter had en die hem niet in opspraak kon brengen. Si non e vero...!

Gilbert DE SMET